

SHARQ MUTAFAKKIRLARI ASARLARIDA TIBBIY AXLOQ MASALALARI

Kurbanova N.N., Olimova M.M.

TTA Urganch filiali biokimyo va klinik biokimyo
kafedrası dotsenti (PhD)

TTA Urganch filiali davolash fakulteti talabasi

Annotatsiya: Sharq mutafakkirlari asarlarida tibbiy axloq masalalari yo‘q, balki ularga yaxshi tibbiy axloq masalalari bilan bog‘liq bo‘lgan mavzular keng tarqalgan. Sharq mutafakkirlari, ko‘p asarlarida tibbiy fanlarga va davlat hukumatining tibbiy siyosatiga katta e‘tibor berishga o‘zgartirish keltirishgan. Ularning asarlarida tibbiy texnikalar, tabobat, shifokorlik etikasi va shifokor bilimni oshirishga qaratilgan takliflar keng o‘rin egallagan. O‘sha davrda yaratilgan asarlar, bugungi kunda ham tibbiy axloq masalalariga doimiy e‘tibor bilan qarashimiz mumkin.

Kalit so‘zlar: tibbiy axloqiy masalalar, Sharq mutafakkirlari, madaniyat, san‘at, siyosat, tibbiy etika, kasb odobi.

Mavzuning dolzarbligi. Sharq mutafakkirlari asarlarida tibbiy axloq masalalari bu juda muhim masala. Ushbu asarlar odatda Islom mutafakkirlari, faylasuflari va shifokorlari tomonidan yoziladi va tibbiy axloq, sog‘liqni saqlash to‘g‘risidagi qonun va bemor-shifokor munosabatlari kabi mavzular bilan shug‘ullanadi. Ibn Sinoning "Al-qonun fit-Tib" asari tibbiyot sohasida muhim ma‘lumot manbai bo‘lib, tibbiy etikaning ko‘plab masalalariga bag‘ishlangan. Ibn Sino shifokorlarning o‘z bemorlariga nisbatan mas‘uliyatini va bemorlarning huquqlarini hurmat qilish kerakligini ta‘kidlaydi. Bundan tashqari, u bemor-shifokor munosabatlarida halollik, ishonch va shaxsiy hayot kabi qadriyatlarining muhimligini ta‘kidlaydi. U bu asarda tibbiy axloq masalalari, insonning ruhiy va jismoniy ravishda saodatga erishishi, sog‘likni saqlash, davolanish va turli kasalliklarni davolash haqida tushunchalarini tahlil qildi. Bu asar, turli davlatlarda o‘qitish uchun hamda tibbiy kitoblar asosida ishlatilgan. Ibn Rushdning "Al-

Kulliya" asari sog'liqni saqlash qonunlari hamda tibbiy axloq masalalari bilan shug'ullanadi. Ushbu asarda aholi salomatligini muhofaza qilish, bemorlarning huquqlari va tibbiy aralashuvlar chegaralari kabi masalalar muhokama qilinadi. Ibn Rushd shifokorlar o'z bilim va ko'nikmalarini insoniyat xizmatiga qo'yishlari kerakligini va sog'liqni saqlash xizmatlarini tarqatish kerakligini ta'kidlaydi. Bulardan tashqari, G'azzoliyning "Ihya-u Ulumiddin" asarida insonning jismoniy va ruhiy salomatligi o'rtasidagi munosabatlar hamda tibbiy axloqiy masalalar ko'rib chiqilgan. G'azzoliy inson salomatligini himoya qilish diniy mas'uliyat ekanligini va sog'lom turmush tarzi muhimligini ta'kidlaydi. Ushbu asarlar tibbiyot sohasida ishlaydiganlar va tibbiy xizmat ko'rsatadiganlar o'zlarini axloqiy qadriyatlarga muvofiq tutishlari kerakligini ta'kidlaydi. Tibbiy etika masalalari bilan shug'ullanayotganda ushbu asarlarni o'rganish va Sharq mutafakkirlarining fikrlarini tushunish muhimdir.

Sharq mutafakkirlari asarlarida tibbiy axloq masalalari, Sharqning turli davlatlarida va shoirlar, filosoflar, ilm-fan arboblari va boshqalar tomonidan yaratilgan adabiyotlarda keng jihatdan qamrab olinadi. Bu asarlar, tibbiy axloq masalalari haqida fikrlar, tahlillar, maslahatlar va qarashlarni o'z ichiga oladi. Sharqning turli madaniyatlari tibbiy axloq masalalari bo'yicha muhokama qilishdan oz odob-axloqlarini, ma'naviyatni va inson huquqlarini ifodalaydigan eng yaxshi asarlarini yaratgan. Bu asarlar yetakchi filosoflar va olimlar tomonidan yaratilgan. Taqdiran, muasir yozuvchilar, masalan, er-Razi (Razi), Ibn al-Nafis, Ibn Tufayl, Ibn Rushd (Averroes) va boshqalar ham tibbiy axloq masalalariga oid asarlar yaratganlar. Ularning asarlarida, tibbiy axloqiyatning turli mohiyatlarini, inson jismoniy va ruhiy ravishda yaxshilikka erishishning yo'llarini va insonning sog'likni saqlash va davolash usullarini tahlil qilishadi. Shuningdek, sufiy yozuvchilar ham tibbiy axloq masalalari bilan shug'ullanib kelgan. Masalan, Jalal ad-Din Rumi, Yunus Emre, Farid ad-Din Attar, Ibn Arabi va boshqalarning asarlarida insonning ruhiy ravishda sog'ligi va insoniylikning rivojlanishi masalalari tahlil qilingan. Sharq mutafakkirlari asarlaridagi tibbiy axloq masalalari, insoniyatga sog'ligi saqlash va insoniylikning rivojlanishi asosida ko'maklashadi.

Bu asarlar, ularning o'zining davlatlari va davlatlardagi insonlar uchun katta ahamiyat kasb etgan.

Tadqiqotning maqsadi: Sharq mutafakkirlarining ilmiy asarlarida tibbiy axloq masalarini o'rganish va tahlil qilish, Sharq mutafakkirlari (Abu Ali ibn Sino, Al-Farg'oniy, Al-Xorazmiy, Al-Beruniy va boshqalar) asarlarida tibbiy etika, kasb odobi, bemor bilan muloqot, shifokoplar mas'uliyati kabi tibbiy axloq masalalarining yoritilishini o'rganish va tahlil qilishdan iborat.

Tadqiqotning asosiy vazifalari: sharq mutafakkirlarining tibbiy sohaga oid asarlarini o'rganish va ularda tibbiy axloq masalalarining qanday yoritilishini aniqlash; sharq mutafakkirlarining tibbiy etika, bemor bilan muloqot, shifokoplarning mas'uliyati kabi tibbiy axloq tamoyillarini ta'riflash va tahlil qilish; sharq mutafakkirlarining tibbiy axloq masalalariga oid g'oyalarini zamonaviy tibbiyot va tibbiy ta'lim kontekstida o'rganish; sharq mutafakkirlarining tibbiy axloq masalalariga oid fikrlari va g'oyalarini G'arb mutafakkirlarining ushbu mavzudagi qarashlari bilan solishtirish va umumlashtirilgan xulosa chiqarish.

Tadqiqotning natijalari sharq mutafakkirlarining tibbiy etika, kasb odobi va shifokoplarining mas'uliyatiga oid g'oyalarini umumlashtirish, ulardagi ilg'or fikrlarni zamonaviy tibbiyot va ta'limda qo'llash imkoniyatlarini aniqlash uchun asos bo'ladi.

Tadqiqot metodlari: Sharq va G'arb mutafakkirlarining tibbiy axloq masalalariga doir fikrlarini taqqoslash. Sharq mutafakkirlarining tibbiy axloq tamoyillarini atroflicha o'rganish va ta'riflash. Sharq mutafakkirlarining tibbiy axloq masalalariga doir g'oyalarini yaxlit holda tahlil qilish. Sharq mutafakkirlarining tibbiy axloq g'oyalarini zamonaviy tibbiyot va ta'lim kontekstida o'rganish. Tadqiqot natijalarini yaxlit tarzda umumlashtirib, ilmiy xulosa chiqarish.

Ushbu material va metodlardan foydalangan holda Sharq mutafakkirlarining tibbiy axloq masalalariga oid fikr-mulohazalarini atroflicha o'rganish va tahlil qilish imkoni yaratiladi.

Sharq mutafakkirlarining asarlarida tibbiy axloq masalalarining o'rganilishi va tahlil qilishning ilmiy ahamiyati. Sharq mutafakkirlarining tibbiy axloq masalalari bo'yicha fikr-mulohazalari ularning tibbiyotga qo'shgan nazariy va amaliy hissalarining muhim qismi sifatida namoyon bo'ladi. Ushbu fikrlar Sharq tibbiyotining rivojlanish tarixini yoritishga xizmat qiladi.

Sharq mutafakkirlari tomonidan ilgari surilgan tibbiy etika, bemor bilan muloqot, shifokoplarning mas'uliyati kabi tamoyillar zamonaviy tibbiy etika va deontologiyaning shakllanishida muhim asos bo'lgan. Ushbu g'oyalarni o'rganish Sharq mutafakkirlarining ushbu sohada qo'shgan hissasini baholash imkonini beradi.

Sharq mutafakkirlarining tibbiy axloq masalalari bo'yicha qarashlari bilan G'arb mutafakkirlarining fikrlari o'rtasidagi umumiy jihatlar va farqlarning aniqlanishi ikki mintaqadagi tibbiy etika tamoyillarining taqqoslanishiga imkon yaratadi. Sharq mutafakkirlarining tibbiy axloq masalalariga oid ilg'or g'oya va tamoyillarini zamonaviy tibbiyot va tibbiy ta'lim amaliyotida qo'llash imkoniyatlarini aniqlash mumkin.

Ushbu ilmiy ahamiyatlar tadqiqot natijalarining nazariy va amaliy jihatdan muhimligini ko'rsatadi. Bu esa Sharq mutafakkirlarining tibbiy axloq masalalariga oid g'oyalarini chuqur o'rganish zaruratini asoslaydi.

Sharq mutafakkirlarining asarlarida tibbiy axloq masalalarini o'rganish bo'yicha olib borilgan tadqiqot quyidagi asosiy xulosalar bilan yakunlanadi:

1. Sharq mutafakkirlari (Abu Ali ibn Sino, Al-Farg'oniy, Al-Xorazmiy, Al-Biruni va boshqalar) o'z asarlarida tibbiy etika, bemor bilan muloqot, shifokoplarning mas'uliyati kabi dolzarb tibbiy axloq masalalarini batafsil yoritganlar. Ularning ushbu sohaga oid fikr-mulohazalari zamonaviy tibbiy etika va deontologiyaning shakllanishiga muhim asos bo'lgan.

2. Sharq mutafakkirlarining tibbiy axloq tamoyillari G'arb mutafakkirlarining ushbu mavzudagi qarashlaridan ayrim jihatlar bilan farq qiladi. Masalan, Sharq mutafakkirlari tibbiy etikani ilohiy tamoyillarga, odob-axloq me'yorlariga bog'lagan holda talqin etganlar.

3. Sharq mutafakkirlarining tibbiy axloq masalalari bo'yicha fikr-mulohazalarini zamonaviy tibbiyot va tibbiy ta'lim amaliyotida qo'llash imkoniyatlari mavjud. Jumladan, ularning bemor bilan muloqot madaniyatiga, shifokoplarning mas'uliyatiga oid g'oyalari bugungi kunda ham dolzarb va amaliy ahamiyatga ega.

4. Sharq mutafakkirlarining tibbiy axloq masalalariga oid ilg'or fikrlari tibbiy etika va deontologiya sohasidagi ilmiy tadqiqotlar uchun muhim nazariy manba bo'lib xizmat qiladi. Ushbu g'oyalarni o'rganish va tahlil qilish Sharq tibbiyotining rivojlanish tarixini yoritishga, uning G'arb tibbiyoti bilan o'zaro munosabatlarini aniqlashtirishga yo'naltirilgan.

Xulosalar shuni ko'rsatadiki, Sharq mutafakkirlarining asarlarida tibbiy axloq masalalarining chuqur yoritilganligi, ularning zamonaviy tibbiyot va ta'lim uchun ahamiyatli fikr-mulohazalar ilgari surilganligi tadqiq etilishi lozim bo'lgan muhim mavzulardan biridir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Sh.Mirziyoyev. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi qabul qilinganligining 24 yilligiga bag'ishlangan tantanali marosimidagi ma'ruzasi. T.: 2016 y.

2. Shayx Muhammad Sodiq Muhammad Yusuf. Baxtiyor oila. T.: "Hilol-nashr". 2013 y.

3. A.Haydarov. Inson kamoloti va milliy-ma'naviy qadriyatlar. T.: Muharrir, 2008 y.

4. Jumaniyozova T. A., Baxtiyarova A. M.; Oliy ta'limda pedagog kadrlarining kasbiy mahoratini takomillashtirish, "XXI asrda innovatsion texnologiyalar, fan va ta'lim taraqqiyotidagi dolzarb muammolar.", 1,5, C. 86-87., 2023.

5. Jumaniyozova T. A., Baxtiyarova A. M.; Oliy ta'limda pedagog kadrlarining shaxsiy mahoratini rivojlantirish, Past and Future of Medicine: International Scientific and Practical Conference. 8-9., 2023.

6. Jumaniyozova, TA; Kurbanbaeva, DK; Olimova, MM; Pedagogical and psychological aspects of health competence formation in higher education pedagogues, Modern Science and Research, 2, 10, 676-678, 2023.

7. Jumaniyozova T. A., Baxtiyarova A. M.; Teaching personnel in higher education personal characteristics, International Bulletin of Medical Sciences and Clinical Research, 3, №. 5, 273-278, 2023.

8. Jumaniyozova T. A., Kurbanbaeva D.K., Olimova M.M.; Oliy ta'lim muassasalari o'qituvchilarida salomatlikni saqlash kompetensiyalarini

rivojlantirish o'qituvchilik muammo sifatida., "Международный научный журнал
, «Научный Фокус»", 1, № 6(100), 548-549, 2023, Москва 2023.